

ปัจจัยด้านสังคมที่อาจยังผลต่อการเจริญพันธุ์

ความแตกต่างของสภาพแวดล้อมทางสังคม มีส่วนในการกำหนดขนาดของครอบครัว โดยส่วนใหญ่แล้วจะพบว่าบุคคลที่มีระดับการศึกษาไม่สูงและฐานะทางสังคมต่ำ มีบุตรหลายคน และยิ่งบุคคลมีการศึกษาและฐานะทางสังคมยิ่งสูง จำนวนบุตรจะลดน้อยลง แต่บางครั้งบุคคลที่มีการศึกษาและฐานะทางสังคมสูงมากอาจมีจำนวนบุตรหลายคน ทั้งนี้ เพราะการมีบุตรเป็นจำนวนมากไม่เป็นภาระต่อครอบครัว ดังนั้นสตรีที่มีฐานะทางสังคมและการศึกษาสูงกว่าน่าจะมีการเจริญพันธุ์ต่ำกว่า ทั้งนี้ เพราะสตรีที่มีการศึกษาและฐานะทางสังคมสูง ย่อมมีโอกาสที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และรับเอามาปฏิบัติ ในบั้นนี้จึงสนใจที่จะศึกษาถึงปัจจัยด้านสังคม ว่ามีความสัมพันธ์กับการเจริญพันธุ์ของสตรีอย่างไรบ้าง

๑. การศึกษา ในการศึกษาการเจริญพันธุ์กับระดับการศึกษาของสามีและภรรยา นั้น ผลการวิจัยส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นว่า ยิ่งระดับการศึกษาของคู่สมรสสูงขึ้น การเจริญพันธุ์จะลดต่ำลง ซึ่งจะแยกพิจารณาออกเป็น ๒ ส่วน คือ การศึกษาของสามี และการศึกษาของภรรยา ว่ามีผลต่อการเจริญพันธุ์มากน้อยเพียงใด

(ก) การศึกษาของสามี จากผลการวิจัยในประเทศต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่า มีความเกี่ยวพันระหว่างระดับการศึกษาของสามี และการเจริญพันธุ์ เป็นต้นว่าการสำรวจที่เมืองมิเอเกา ประเทศฟิลิปปินส์ เมื่อปี ๑๙๖๖ พบว่าสามีที่มีระดับการศึกษาชั้นประถมจะมีบุตรเกิดรอด ๔.๔ คน และ ๓.๘ คน สำหรับผู้ที่มีการศึกษาชั้นมัธยม^{๑๑} เมื่อเทียบกับผลการวิจัยที่สหรัฐอเมริกาในปี ๑๙๖๐ แล้ว จำนวนบุตรเกิดรอดจะเท่ากับ ๒.๕ และ ๒.๘ ตามลำดับ^{๑๒} ที่อื่นที่เกี่ยวข้อง จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๐ คน และ ๓.๕ คน

^{๑๑} Mercedes B. Concepcion, and Wilhem Flieger, Studies Of Fertility and Fertility Planning In The Philippines, (Manila : University of The Philippines, 1967), p. 95.

^{๑๒} Whelpton, and Others, op. cit., p. 95.

สำหรับสามีที่ไม่เคยเรียนและจบชั้นมัธยม ตามลำดับ^{๑๓} ซึ่งเปรียบเทียบกับปากีสถานแล้ว จะพบว่า ในกลุ่มที่มีระดับการศึกษาถึงกลาง จะมีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๗.๗ และ ๕.๘ คน^{๑๔} สำหรับประเทศญี่ปุ่นบุตรเกิดรอดจะเท่ากับ ๒.๔ สำหรับสามีที่จบชั้นประถมศึกษา และ ๑.๘ คน ในกลุ่มที่จบชั้นมัธยมศึกษา^{๑๕} ส่วนการศึกษาเรื่องนี้ที่ประเทศสาธารณรัฐจีน พบว่า สามีของสตรีที่หมวกอายุ ๓๕ ปี ถึง ๓๙ ปี ซึ่งจบชั้นประถมศึกษาจะมีจำนวนบุตรเกิดรอด โดยเฉลี่ย ๕.๖ คน และผู้ที่จบชั้นมัธยมศึกษาที่มีจำนวนบุตรเกิดรอด ๔.๘ คน^{๑๖} นอกจากนี้ การศึกษาที่มาเลเซียเมื่อปี ๑๙๖๖ - ๑๙๖๗ กลับแสดงให้เห็นว่าสามีของสตรีกลุ่มอายุ ๓๕ ปี ถึง ๔๔ ปี ที่ไม่เคยได้รับการศึกษา จะมีจำนวนบุตรเกิดรอด ๔.๘ คน และผู้ที่จบชั้นประถม จะมีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๖.๖ คน^{๑๗} ซึ่งตรงข้ามกับผลการวิจัยในประเทศอื่น ๆ

ผลการศึกษาในเขตชนบทของประเทศครั้งนี้ พบว่าสตรีที่ผ่านหน่วยเจริญพันธุ์แล้ว (๔๕ ปีขึ้นไป) ที่สามีมีระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมปีที่ ๔ และจบประถมปีที่ ๔ - มศ.๒ มีจำนวนบุตรเกิดรอดไม่แตกต่างกัน คือ ๖.๗ และ ๗.๐ คน ส่วนสตรีที่สามีจบการศึกษามศ.๓ และสูงกว่า มีบุตรเกิดรอดเพียง ๖.๒ คน นอกจากนี้ในกลุ่มสตรีอายุต่ำกว่า ๓๐ ปี ไม่ปรากฏว่ามีความแตกต่าง ในจำนวนบุตรเกิดรอดไม่ว่าสามีจะมีระดับการศึกษาสูงหรือต่ำกว่ากัน ทั้งนี้อาจเนื่องจากสตรีดังกล่าวมีอายุน้อย ยังมีความต้องการที่จะมีบุตรเพิ่มขึ้นอีก เช่นสตรีในกลุ่มอายุ ๒๕ ถึง ๒๙ ปี ที่สามีมีการศึกษาต่ำกว่าชั้นประถมปีที่ ๔ มีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๓.๒ คน และบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๘ คน สำหรับสตรีที่สามีจบประถม

^{๑๓} Driver, op. cit., p. 99.

^{๑๔} John E. Stoeckel, and Mogbul A. Choudhury, "Differential Fertility in A Rural Area of East Pakistan," The Milbank Memorial Fund Quarterly, XLIII : 2(1969), p. 193.

^{๑๕} Japan, The Population Problems Research Council, Summary of Ninth National Survey of Family Planning, (Tokyo: 1968), p. 34.

^{๑๖} Ronald Freedman, and John Y. Takshita, Family Planning in Taiwan, (Princeton: Princeton University Press, 1969), p. 70.

^{๑๗} Malaysia, National Family Planning Board., op. cit., p.231.

ตารางที่ ๑๒ จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยต่อมารดาหนึ่งคน จำแนกตามอายุ
ของภรรยา และระดับการศึกษาของสามี

อายุ	ระดับการศึกษาของสามี (ชั้นที่ศึกษาสำเร็จ)		
	ต่ำกว่าประถมปีที่ ๕	ป.๕ - มศ.๒	มศ.๓ และสูงกว่า
ทุกอายุ	๕.๘ (๔๖๑)	๔.๖ (๓๔๖)	๔.๑ (๕๘)
๑๕ - ๑๙	๑.๕* (๓)	๐.๘ (๓๓)	๐.๘* (๔)
๒๐ - ๒๔	๒.๐ (๒๐)	๑.๕ (๑๐๖)	๑.๘ (๓)
๒๕ - ๒๙	๓.๒ (๓๕)	๒.๘ (๑๓๐)	๒.๘ (๓)
๓๐ - ๓๔	๔.๑ (๔๑)	๔.๔ (๑๓๕)	๓.๖ (๑๓)
๓๕ - ๓๙	๖.๓ (๓๕)	๕.๘ (๑๓๓)	๔.๓ (๔)
๔๐ - ๔๔	๖.๖ (๓๘)	๗.๒ (๘๖)	๖.๒ (๑๑)
๔๕ - ๔๙	๖.๘ (๓๔)	๗.๔ (๕๘)	๖.๑ (๖)
๕๐ - ๕๔	๖.๗ (๕๖)	๖.๗ (๓๗)	-
๕๕ ⁺	๖.๗ (๘๐)	๖.๖ (๑๓)	* (๑)
๕๕ ⁺	๖.๗ (๒๑๐)	๗.๐ (๑๐๘)	๖.๒ (๓)

* ตัวอย่างในประเภทนี้มีอยู่น้อยกว่า ๕ ราย

ปีที่ ๔ - มศ.๒ และจบสูงกว่า มศ.๓ ส่วนกลุ่มสตรีอายุ ๓๐ ปีขึ้นไป ที่สามีมีการศึกษาสูงมาก จะมีจำนวนบุตรเกิดรอดน้อยกว่าสตรีที่สามีมีการศึกษาระดับต่ำ ๆ เช่นสตรีอายุ ๓๕ - ๓๙ ปี ที่สามีจบชั้นประถมปีที่ ๔ - มศ.๒ มีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๕.๔ คน ส่วนสามีที่จบสูงกว่า มศ.๓ มีบุตรเกิดรอดเพียง ๔.๗ และมีแนวโน้มเช่นนี้ปรากฏในกลุ่มสตรีสูงอายุกลุ่มอื่น ๆ แสดงให้เห็นว่า สตรีที่มีอายุสูงกว่า ๓๐ ปี และสามีมีการศึกษาสูงมากจะยุติการมีบุตรเร็วกว่า สตรีที่สามีระดับการศึกษาต่ำ

(ข) การศึกษาของภรรยา Janet Abu-Lughod ได้ชี้ให้เห็นว่า ระดับการศึกษาของสตรีในโคโร มีความเกี่ยวข้องกับการเจริญพันธุ์มาก โดยเฉพาะในกลุ่มสตรีที่มีระยะเวลาสมรสยาวนานแล้ว ถ้ามีความแตกต่างในระดับการศึกษามาก จะมีความแตกต่างในเรื่องการเจริญพันธุ์มาก เช่นสตรีที่มีระยะเวลาสมรสตั้งแต่ ๓๐ ปีขึ้นไป จะมีจำนวนบุตรเกิดรอด ๔.๔ คน และ ๔.๘ คน สำหรับผู้ที่ไม่รู้อะไร และจบชั้นมัธยมศึกษาตามลำดับ^{๑๘} ซึ่งเปรียบเทียบกับการวิจัยที่อื่นเคยแล้ว สตรีที่มีระดับการศึกษาดังกล่าวจะมีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเพียง ๔.๗ คน และ ๓.๔ คน เท่านั้น^{๑๙} สำหรับการสำรวจที่เมืองมิเอเกา ประเทศฟิลิปปินส์ เมื่อปี ๑๙๖๖ พบว่าสตรีที่จบประถมศึกษาามีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๔.๕ คน และ ๓.๔ คน ในกลุ่มสตรีที่จบชั้นมัธยมศึกษา^{๒๐} ส่วนสตรีญี่ปุ่นจะมีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๒.๓ คน และ ๑.๙ คน สำหรับสตรีที่จบชั้นมัธยม ตามลำดับ^{๒๑} ที่สหรัฐอเมริกาได้มีผู้สนใจศึกษาถึงเรื่องนี้ ผลปรากฏว่าสตรีที่จบชั้นประถมศึกษาจะมีบุตรเกิดรอด ๓.๑ คน และผู้ที่จบชั้นมัธยมศึกษาจะมีบุตรเกิดรอด ๒.๖ คน^{๒๒} และจากการสำรวจประเทศต่าง ๆ ในลาตินอเมริกา ก็แสดงให้เห็นว่าระดับการศึกษามีผลต่อการเจริญพันธุ์ เช่น ที่เมืองริโอ เดอ จาเนโร กับ ซานโฮเซ สตรีที่ไม่ได้รับการศึกษาจะมีบุตรเกิดรอด ๓.๓ คน และ

^{๑๘} Abu-Lughod, op. cit., pp. 236 - 237.

^{๑๙} Driver, op. cit., p. 101.

^{๒๐} Concepcion and Fleger, op. cit., p. 26.

^{๒๑} Japan, The Population Problems Research Council, op. cit., p. 34.

^{๒๒} Whelpton, and Others, op. cit., p. 95.

๓.๕ คน ตามลำดับ ส่วนสตรีที่จบชั้นมัธยมศึกษาจะมีจำนวนบุตรเกิดรอด ๑.๔ คน และ ๒.๐ คน ตามลำดับ^{๒๓} ผลการวิจัยที่ฮังการี เมื่อปี ๑๙๖๖ ก็พบว่าถั้ระดับการศึกษาของสตรีที่สมรสแล้วสูงขึ้น ขนาดของครอบครัวจะยิ่งเล็กลง^{๒๔} นอกจากนี้ สตรีในกลุ่มอายุเดียวกัน หากมีระดับการศึกษาสูงกว่าจะมีจำนวนบุตรเกิดรอดน้อยกว่า เช่นการสำรวจที่ไต้หวัน พบว่าสตรีอายุระหว่าง ๓๕ ปีถึง ๓๙ ปี ซึ่งจบชั้นประถมศึกษาจะมีจำนวนบุตรเกิดรอดมากกว่าผู้ที่จบชั้นมัธยมศึกษา^{๒๕} ในการวิจัยที่อำเภอโพธารามก็ได้ผลทำนองเดียวกัน กล่าวคือสตรีในหมวดอายุ ๔๐ ปีถึง ๔๔ ปี ถ้าไม่เคยได้รับการศึกษาเลย จะมีจำนวนบุตรเกิดรอด ๖.๔ คน และ ๕.๕ คน สำหรับผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าชั้นประถมศึกษา^{๒๖} ซึ่งเปรียบเทียบกับสตรีอเมริกันผิวขาวในหมวดอายุ และระดับการศึกษาเดียวกันกับสตรีในอำเภอโพธารามแล้ว จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐ คน และ ๓.๒ คน ตามลำดับ^{๒๗}

สำหรับระดับการศึกษาของภรรยา เมื่อพิจารณาในแต่ละกลุ่มอายุแล้ว พบว่าสตรีที่มีระดับการศึกษาสูงมากจะมีจำนวนบุตรเกิดรอดน้อยกว่าสตรีที่มีการศึกษาระดับต่ำ เช่นสตรีในกลุ่มอายุ ๓๐ ถึง ๓๔ ปี มีบุตรเกิดรอดเท่ากับ ๔.๒, ๔.๒ และ ๓.๒ คน สำหรับผู้ที่

^{๒๓} Carmen A. Miro, "Some Misconceptions Disproved: A Program Of Comparative Fertility Surveys In Latin America, "Family Planning and Population Programs, (Chicago : The University of Chicago Press, 1966), p. 625.

^{๒๔} Freedman, and Takeshita, op. cit., p. 69.

^{๒๕} England, International Planned Parenthood Federation, "Special IPPE Bundung Conference Issue," IPPF Medical Bulletin, 3: 3(1969), p. 3

^{๒๖} Hawley, and Prachuabmoh, op. cit., p. 350.

^{๒๗} Grabill, and Others, op. cit., p. 205.

จบการศึกษาต่ำกว่าประถมปีที่ ๔ จบประถมปีที่ ๔ - มศ.๒ และผู้ที่จบสูงกว่า มศ.๓ แต่ในระหว่างสตรีที่มีการศึกษาระดับต่ำ ๆ ด้วยกัน คือกลุ่มผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่าประถมปีที่ ๔ กับผู้ที่จบประถมปีที่ ๔ - มศ.๒ นั้น ไม่ปรากฏความมีความแตกต่างในการเจริญพันธุ์ กล่าวคือจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยมีขนาดใกล้เคียงกัน เช่นสตรีซึ่งพวยเจริญพันธุ์แล้ว มีขนาดครอบครัวสมบูรณ์เท่ากับ ๖.๖ และ ๖.๗ คน สำหรับผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่าประถมปีที่ ๔ และผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่าประถมปีที่ ๔ และผู้ที่จบประถมปีที่ ๔ - มศ.๒

ผลการศึกษาค้างนี้ พอจะชี้ให้เห็นว่า สตรีที่มีสามีมีการศึกษาระดับสูงมาก จะมีจำนวนบุตรเกิดรอดน้อยกว่าสตรีที่มีการศึกษาระดับต่ำ และสตรีที่ตนเองมีระดับการศึกษาสูงมาก ก็มีจำนวนบุตรเกิดรอดน้อยกว่าสตรีที่มีระดับการศึกษาต่ำ

๒. ศาสนากับการเจริญพันธุ์ เป็นที่น่าสังเกตว่า ศาสนามีความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับการเจริญพันธุ์ เพราะบางศาสนาให้ความสำคัญแก่การมีครอบครัวขนาดใหญ่ และยกย่องการมีบุตรชาย เช่นศาสนาฮินดูถือว่าต้องมีบุตรชายทำพิธีให้ตอนตายจึงจะโคขึ้นสวรรค์ ดังนั้นจึงให้ความสำคัญแก่บุตรชายมาก ถ้าคู่สมรสยังไม่มีบุตรชายเลยก็จะยังคงมีบุตรไปเรื่อยๆ จนกว่าจะมีบุตรชาย ส่วนศาสนาโรมันคาทอลิกนั้นถือว่าการมีชีวิตคู่กันนั้นเป็นบาป ซึ่งยังผลให้คู่สมรสที่นับถือศาสนานี้มีการเจริญพันธุ์สูงกว่าคู่สมรสที่นับถือศาสนาอื่น^{๒๘} และการวิจัยที่ประเทศต่าง ๆ ในยุโรป คานาดา และสหรัฐอเมริกา แสดงให้เห็นว่าคู่สมรสที่นับถือศาสนาโรมันคาทอลิกมีการเจริญพันธุ์สูงที่สุด ส่วนคู่ที่นับถือศาสนาอื่นมีการเจริญพันธุ์ต่ำที่สุด^{๒๙} ส่วนการศึกษาที่อื่นเคยได้แสดงให้เห็นว่า ศาสนาที่คู่สมรสยึดมั่นอยู่มิอทธิพลต่อการเจริญพันธุ์ กล่าวคือสตรีที่มีบุตรเกิดรอด ๕ คนขึ้นไป ร้อยละ ๕๕ นับถือศาสนาฮินดู ร้อยละ ๖๓ นับถือศาสนาพุทธ และร้อยละ ๕๕ นับถือศาสนาอิสลาม^{๓๐} ในการสำรวจที่ไลมานอนก็ให้การสนับสนุนว่า

^{๒๘}Norman St. John Stevas, "A Roman Catholic View of Population Control," Population Control, (New York: Oceana Publications, Inc., 1961), p. 69.

^{๒๙}United Nations, Department of Social Affairs, Population Division, The Determinants and Consequences of Population Trends, (New York: 1953), p. 89.

^{๓๐}Driver, op. cit., 87.

ตารางที่ ๑๓ จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยต่อมารดาหนึ่งคน จำแนกตามอายุ และระดับการศึกษาของภรรยา

อายุ	ระดับการศึกษาของภรรยา (ชั้นที่ศึกษาสำเร็จ)		
	ต่ำกว่าประถมศึกษา ๔	ป.๔ - มศ.๒	มศ.๓ และสูงกว่า
ทุกอายุ	๕.๘ (๓๓๓)	๔.๒ (๓๒๓)	๓.๒ (๑๘)
๑๕ - ๑๙	๑.๐* (๓)	๐.๘ (๘๖)	-
๒๐ - ๒๔	๑.๒ (๒๓)	๑.๕ (๑๒๖)	๑.๐* (๓)
๒๕ - ๒๙	๓.๕ (๕๓)	๒.๖ (๑๒๘)	๑.๐* (๓)
๓๐ - ๓๔	๔.๒ (๘๐)	๔.๒ (๑๒๓)	๓.๒ (๖)
๓๕ - ๓๙	๖.๐ (๘๓)	๕.๓ (๑๘๓)	* (๑)
๔๐ - ๔๔	๖.๖ (๑๑๓)	๓.๒ (๘๖)	๔.๕* (๒)
๔๕ - ๔๙	๖.๓ (๑๒๐)	๖.๕ (๘๓)	๖.๒* (๔)
๕๐ - ๕๔	๖.๖ (๑๐๘)	๓.๐ (๑๘)	-
๕๕ ⁺	๖.๖ (๑๘๒)	๓.๒ (๑๐)	-
๕๕ ⁺	๖.๖ (๓๖๕)	๖.๓ (๓๑)	๖.๒* (๔)

* ตัวอย่างในประเภทนี้มีอยู่น้อยกว่า ๕ ราย

ศาสนามีผลต่อการเจริญพันธุ์ โดยคู่สมรสที่นับถือศาสนาอิสลามจะมีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ย ๔ คน และศาสนาคริสต์ยืน ๒.๒ คน^{๓๑} สำหรับประเทศไทยจากการสำรวจความเห็นเกี่ยวกับการมีบุตรของหัวหน้าครอบครัวที่เป็นข้าราชการ และผู้ประกอบการทางเกษตรกรรม ของ ดร. ศักดิ์ ฆาสุขนิรันทร พบว่า ถ้าถือผลเฉลี่ยจำนวนบุตรของประชากรโดยไม่เลือกสัญชาติ ระดับการศึกษาและอาชีพแล้ว กลุ่มหัวหน้าครอบครัวที่นับถือศาสนาอิสลามจะมีจำนวนบุตรมากกว่ากลุ่มหัวหน้าครอบครัวอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะศาสนาอิสลามห้ามการคุมกำเนิด และการทำแท้งบุตรโดยไม่มีข้อยกเว้นแก่บุคคลชั้นใด แต่ศาสนาพุทธไม่ห้ามการคุมกำเนิดแต่ประการใด^{๓๒}

ในการศึกษาครั้งนี้ มีสตรีตัวอย่างเพียง ๕ ราย ที่นับถือศาสนาคริสต์ (คอทอลิกไม่มี) และศาสนาขงจื้อ ๕ ราย จึงไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ในรายละเอียดได้ สำหรับสตรีตัวอย่างที่นับถือศาสนาอิสลามมีอยู่ ๓๓ ราย ซึ่งนำมาเปรียบเทียบกับสตรีตัวอย่างที่นับถือศาสนาพุทธ ปรากฏว่า สตรีตัวอย่างอายุ ๔๕ ปีขึ้นไป มีจำนวนบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ย ๕.๒ และ ๒.๒ คน ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า สตรีไทยมีจำนวนบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยต่อมารดาที่ผ่านพ้นวัยเจริญพันธุ์แล้ว สูงกว่าสตรีไทยมุสลิม ซึ่งตรงกับผลการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาว ๆ และการวิจัยที่จังหวัดยะลา^{๓๓} และตรงกับผล

^{๓๑}David Yankey, Fertility Differences In A Modernizing Country: A Survey of Labanese Couples, (Princeton University Press, 1961), p. 29.

^{๓๒}ดร. ศักดิ์ ฆาสุขนิรันทร, "การสำรวจความเห็นเกี่ยวกับการมีบุตรของหัวหน้าครอบครัว ที่เป็นข้าราชการและผู้ประกอบการอาชีพทางเกษตร", การสัมมนาทางวิชาการแห่งชาติ เรื่องประชากรของประเทศไทย ครั้งที่ ๑, (พระนคร : กองวิจัยสังคมศาสตร์ สำนักงานสภาวิจัยแห่งชาติ ๒๕๐๒), หน้า ๒๔๕.

^{๓๓}สมพงษ์ ชิวสันต์, การศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติและพฤติกรรมที่มีต่อภาวะเจริญพันธุ์ของชาวไทยและชาวไทยมุสลิม, (วิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาโท แผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๓) หน้า ๒๒.

การศึกษาของศาสตราจารย์ Sidney Goldstein ซึ่งใช้ข้อมูลจากสำมะโนประชากร ประเทศไทย ปี ๒๕๐๓ พบว่าเมื่อปรับฐานของอายุให้เหมือนกันแล้ว สตรีไทยที่นับถือ ศาสนาพุทธ มีบุตร ๑๐๐ คน ในขณะที่สตรีไทยมุสลิมมีบุตรเพียง ๗๘ คน^{๓๔}

๓. การทำงานนอกบ้านของสตรีกับการเจริญพันธุ์ สตรีในประเทศเกษตรกรรม โดยเฉพาะในเขตชนบทแล้วส่วนใหญ่จะประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ทอผ้า เลี้ยงไหม การจักสาน เป็นต้น การออกไปทำงานเพื่อค่าจ้างเงินเดือนมีเป็นส่วนน้อย และเหตุผลที่สำคัญก็คือความจำเป็นทางเศรษฐกิจทำให้ต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน ทำให้สนใจที่จะศึกษาว่า สตรีที่ออกทำงานนอกบ้านจะมีการเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่ไม่ทำงานหรือไม่ Namboodiri ได้ศึกษาเรื่องนี้ พบว่าสตรีอเมริกันที่มีระยะเวลาของการทำงานนาน จะมีจำนวนบุตรเกิดรอดน้อยกว่า^{๓๕} สำหรับสตรีญี่ปุ่นที่ไม่ทำงานจะมีบุตรเกิดรอด ๒ คน และที่ทำงานนอกบ้านจะมีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๑.๘ คน^{๓๖} ในการสำรวจที่ตุรกี พบว่าจำนวนบุตรเกิดรอดเท่ากับ ๔.๔ คน และ ๓.๘ คน สำหรับสตรีที่ไม่ทำงาน และทำงานตามลำดับ^{๓๗} การวิจัยที่อื่นก็แสดงให้เห็นว่า สตรีที่ทำงานนอกบ้านมีการเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่เป็นแม่บ้านเฉย ๆ^{๓๘} ส่วนการสำรวจที่เมือง ซาน โฮเซ พบว่าสตรีที่ทำงานมีจำนวนบุตรเกิดรอด ๑.๕ คน และสตรีที่ไม่ทำงานมี ๓.๓ คน^{๓๙} นอกจากนี้จากการสำรวจเกี่ยวกับการเจริญพันธุ์ของสตรีฮังการี เมื่อปี ๑๙๖๖ ชี้ให้เห็นว่า สตรีที่ออกทำงานนอกบ้านจะมีจำนวนบุตรน้อยกว่าผู้ที่ไม่ทำงาน ประมาณร้อยละ ๒๐^{๔๐}

๓๔

Sidney Goldstein, Religious Fertility Differentials In Thailand, 1960. (Mineographed), p. 9.

๓๕

N. Krishnam Namboodiri, "The Wife's Work Experience and Child Spacing," The Milbank Memorial Fund Quarterly, 42 (1964), pp. 65 - 77.

๓๖

Japan, The Population Problems Research Council, op.cit., p.34.

๓๗

J. Mayone Stycos, and Robert H. Weller, "Female Roles And Fertility," Demography, 4(1967), p. 213.

๓๘

Driver, op. cit., p. 94.

๓๙

Miro, op. cit., p. 626.

๔๐

England, International Planned Parenthood Federation, op.cit., p.3

การศึกษาครั้งนี้ ได้แบ่งลักษณะการทำงานนอกบ้านเพื่อค่าจ้างหรือเงินเดือนของสตรีภายหลังการสมรสออกเป็น ๔ ประเภทคือ ไม่เคยทำ เคยทำแต่ขณะนี้ไม่ได้ทำ เริ่มทำภายหลังการสมรสแล้ว ระยะเวลาหนึ่งจนถึงปัจจุบัน และทำเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ผลปรากฏว่าจำนวนบุตร เกิดโรคของสตรีที่ไม่เคยทำงานกับสตรีที่ทำงานเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน มีความแตกต่างเพียงเล็กน้อย (ตารางที่ ๑๘) ไม่ว่าจะพิจารณาจากรวมทุกกลุ่มอายุหรือในแต่ละหมวดอายุก็ตาม เป็นต้นว่า กลุ่มสตรีอายุ ๒๐ ถึง ๒๔ ปี ที่ไม่เคยออกทำงานนอกบ้าน มีจำนวนบุตร เกิดโรคโดยเฉลี่ย ๑.๘ คน และสตรีที่ทำงานเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันมีบุตร เกิดโรค ๑.๐ คน และสตรีซึ่งพ้นวัยเจริญพันธุ์แล้ว (๔๕ ปีขึ้นไป) มีบุตร เกิดโรค ๒.๖ คน สำหรับผู้ที่ไม่เคยทำงาน และ ๒.๔ คน สำหรับผู้ที่ทำงานเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เป็นที่น่าสังเกตว่าสตรีในกลุ่มอายุ ๔๕ ปีขึ้นไป ที่เคยทำงานแต่ขณะนี้ไม่ได้ทำ มีจำนวนบุตร เกิดโรคโดยเฉลี่ยเพียง ๕.๕ คน การที่มีจำนวนบุตร เกิดโรคน้อยในกลุ่มสตรีประเภทนี้ อาจเนื่องมาจากสตรีดังกล่าวมีสุขภาพไม่ดี จึงทำงานได้พักหนึ่งแล้วเลิกทำ นอกจากนี้ยังอาจเป็นที่รู้สึกว่าการเลี้ยงดูเป็นภาระที่สำคัญจนไม่อาจทำงานต่อไปได้ จึงต้องลาออกจากงานและไม่ต้องการที่จะมีบุตรมาก และการที่สตรีไม่เคยทำงานกับสตรีซึ่งทำงานเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน มีจำนวนบุตร เกิดโรคแตกต่างเพียงเล็กน้อย หรือเกือบจะไม่มี ความแตกต่างเลย อาจเนื่องมาจากสตรีทั้ง ๒ ประเภทมีไค้ประสบปัญหาในการเลี้ยงดูบุตร มีระดับการศึกษาไม่แตกต่างกันมากนัก และงานที่ทำส่วนใหญ่เป็นงานซึ่งไม่ต้องการความรู้ความสามารถสูง ๆ ดังนั้นจึงมีลักษณะของการเจริญพันธุ์คล้ายคลึงกัน

ตารางที่ ๑๘ จำนวนบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยต่อมารดาหนึ่งคน จำแนกตามอายุ และการทำงานนอกบ้านของสตรี
ภายหลังการสมรส

อายุ	ไม่เคยทำ	เคยทำ แต่ขณะนี้ไม่ได้ทำ	เริ่มทำภายหลังการสมรส แล้วระยะหนึ่งจนถึงปัจจุบัน	ทำเรื่อยมา จนถึงปัจจุบัน
ทุกอายุ	๕.๐ (๗๐๗)	๔.๕ (๘๓)	๔.๗ (๘๕)	๕.๐ (๑๓๘)
๑๕ - ๑๙	๐.๕ (๒๔)	* (๓)	* (๑)	๑.๕ (๕)
๒๐ - ๒๔	๑.๘ (๘๕)	๑.๑ (๗)	* (๑)	๑.๐ (๑๑)
๒๕ - ๒๙	๒.๗ (๙๖)	๒.๖ (๗)	๓.๔ (๗)	๓.๑ (๑๔)
๓๐ - ๓๔	๔.๓ (๙๓)	๔.๑ (๑๕)	๓.๒ (๖)	๓.๘ (๒๓)
๓๕ - ๓๙	๕.๘ (๑๐๓)	๔.๙ (๑๑)	๔.๔ (๑๑)	๖.๐ (๒๔)
๔๐ - ๔๔	๗.๕ (๑๐๒)	๗.๑ (๘)	๗.๐ (๗)	๗.๐ (๒๘)
๔๕ - ๔๙	๖.๘ (๘๐)	๕.๖ (๑๐)	๔.๙ (๘)	๖.๘ (๑๙)
๕๐ - ๕๔	๖.๓ (๕๖)	๖.๘ (๑๐)	* (๓)	๕.๑ (๖)
๕๕ ⁺	๖.๕ (๖๘)	๔.๓ (๑๖)	* (๑)	๖.๘ (๘)
๕๕ ⁺	๖.๖ (๒๐๔)	๕.๕ (๓๒)	๕.๘ (๑๒)	๖.๔ (๓๓)

* ตัวอย่างในประเภทนี้มีอยู่น้อยกว่า ๕ ราย